

с английского / Под ред.: Никифоров Б.С. (Предисл.); Пер.: Никифоров А.С. - М.: Прогресс, 1969. - 303 с.

9. Уголовный кодекс Франции. Принят в 1992 г. Вступил в силу с 1 марта 1994 г. С изменениями и дополнениями на 1 января 2002 г.: Перевод с французского / Науч. ред.: Головкин Л.В., Крылова Н.Е. (Пер., предисл.) - С.-Пб.: Юрид. центр Пресс, 2002. - 650 с.

10. Уголовный кодекс Испании / [под редакцией и с предисловием доктора юр. наук, профессора Н.Ф. Кузнецовой и доктора юрид. наук, профессора Ф.М. Решетникова]. — М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1998. — 218 с.

11. Уголовный кодекс Индии. Перевод с английского / Под ред.: Никифоров Б.С. (Предисл.); Пер.: Михлин А.С. - М.: Иностр. лит., 1958. - 240 с.

12. Уголовный кодекс Аргентины. Опубликован 29 октября 1921 года. Вступил в силу 29 апреля 1922 / Вступ. ст.: Голик Ю.А. - С.-Пб.: Юрид. центр Пресс, 2003. - 240 с.

13. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 г. № 63-ФЗ : принят ГД ФС РФ 24.05.1996 г. (ред. от 28.04.2009 г.) // Российская газета. — 1996. — № 113; 114; 115; 118.

14. Codul penal al României [Криминальный кодекс Румынии]; http://www.dslex.ro/coduri/cod_penal_2006.htm.

УДК 343.13

І.В. Гловюк, к.ю.н., доцент кафедри
кримінального процесу НУ «ЮОА»

ОЗНАКИ КРИМИНАЛЬНО-ПРОЦЕДУРАЛЬНЫХ ФУНКЦИЙ

Статья посвящена исследованию признаков уголовно-процессуальных функций. Проанализированы доктринальные подходы к систематизации признаков уголовно-процессуальных функций. Сделано заключение, что признаками уголовно-процессуальных функций являются: деятельность характера; целевая направленность характера; генерирующий характер; неотделимость от ее носителя — субъекта уголовного процесса; возможность осуществления субъектом нескольких уголовно-процессуальных функций; возможность осуществления одной функции несколькими субъектами; наделение субъекта процессуальной компетенцией или процессуальным статусом для реализации функций; правовой характер; наличие процессуальных средств ее реализации.

Ключевые слова: уголовное производство, уголовно-процессуальная функция, субъект, интерес, права и обязанности, задачи.

Статья посвящена исследованию признаков уголовно-процессуальных функций. Проанализированы доктринальные подходы к систематизации признаков уголовно-процессуальных функций.

Актуальність теми дослідження. Проблематика теорії кримінально-процесуальних функцій є актуальною та важливою як для кримінально-процесуальної доктрини, так і для практики кримінального судочинства, оскільки чітке вирішення питання про співвідношення кримінально-процесуальних функцій дозволяє визначити необхідну форму національного кримінального процесу та, як наслідок, указати магістральні напрямки його удосконалення. Для визначення поняття кримінально-процесуальних функцій найперше необхідним є виявлення їх сутнісних ознак. Це питання розглядалося у дослідженнях С.А. Альперта, Ю.М. Грошевого, В.Г. Даєва, П.С. Елькінд, В.С. Зеленецького, З.З. Зінатулліна, Т.З. Зінатулліна, С.Л. Каменобродського, О.М. Ларіна, С.В. Романова, В.М. Шпільова, М.Л. Якуб та інших вчених. Однак у кримінально-процесуальній доктрині немає єдності у визначенні ознак кримінально-процесуальних функцій.

Саме тому **метою** цієї статті є визначення ознак кримінально-процесуальних функцій.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи виділені у доктрині ознаки кримінально-процесуальних функцій, слід зазначити, що, безумовно, авторське виділення ознак функцій залежить від визначення сутності кримінально-процесуальних функцій, якої притримується відповідний вчений. Крім того, на виділення авторських ознак кримінально-процесуальних функцій впливає і підхід до їх системи та класифікації.

На думку С.А. Альперта [1, с. 21], Ю.М. Грошевого [2, с. 21], для характеристики процесуальних функцій істотно важливим є те, що вони: закріплені у законі певними видами, напрямками процесуальної діяльності; виділяються з усієї процесуальної діяльності як основні, оскільки кожна з них безпосередньо пов'язана з реалізацією завдань кримінального судочинства; здійснюються суб'єктами, які уповноважені на провадження у справі або мають у справі процесуальний інтерес [3, с. 23; 2, с. 21]. Цю точку зору підтримують В.В. Назаров та Г.М. Омеляненко [4, с. 29], Д.Є. Мартиненко [5, с. 158].

На думку М.Л. Якуб, процесуальні функції («основні функції») мають наступні ознаки. Характеризуючи процесуальну функцію як діяльність, недостатньо вказати, що вона служить для здійснення завдань кримінального судочинства. Необхідно підкреслити, що вона безпосередньо спрямована на їх досягнення. Процесуальна функція здійснюється у передбачених законом процесуальних формах та передбаченими законом процесуальними засобами. Процесуальна функція здійснюється компетентними органами та особами. Процесуальна функція здійснюється одними (судом, прокурором, органами розслідування та захисником) на виконання процесуальних завдань, покладених обов'язків, тобто у відповідності із процесуальним призначенням; іншими (обвинуваченим, потерпілим) — для забезпечення своїх інтересів та у силу

реальним втіленням у життя; не лише деякі, а всі суб'єкти кримінально-процесуальних прав та обов'язків є носіями досліджуваних функцій; оскільки відповідні напрямки кримінально-процесуальної діяльності охоплюють не окремі, а всі стадії кримінального процесу, остільки й реалізація цих функцій пов'язана не з однією і не з декількома, а з усіма стадіями кримінального судочинства [7, с. 51].

В.М. Шпільов, аналізуючи підходи до класифікації учасників процесу, вказав, що при їх класифікації слід враховувати: роль, місце і призначення учасника у кримінальному процесі; мету й завдання його участі у кримінальній справі; переслідуваний інтерес; процесуальне положення; повноваження; характер діяльності; значимість, відповідальність за хід і результати процесу, тобто слід враховувати процесуальні функції, які здійснюються учасниками [8, с. 22]. Ю.В. Скрипіна підтримує позицію про виділення вищезазначених ознак кримінально-процесуальних функцій [9, с. 55].

На думку В.Г. Даєва, конкретні процесуальні функції визначаються особистим чи службовим процесуальним інтересом і знаходять своє вираження у правовому статусі учасників процесу [10, с. 72].

С.Л. Каменобродський зазначає, що можна виділити наступні ознаки функцій: функції здійснюються шляхом кримінально-процесуальної діяльності; функцію характеризує не уся діяльність, а її основні напрями; ці напрями не співпадають і не поглинаються один одним; основні напрями діяльності обов'язково повинні розглядатися у зв'язку з носіями, тобто суб'єктами, які їх здійснюють; між роллю та призначення учасників кримінального процесу та їх основними напрямками діяльності є стійкий, взаємообумовлюючий зв'язок; основні напрями діяльності повинні бути націлені на вирішення завдань кримінального судочинства [11, с. 83].

С.В. Романов, розглядаючи питання про визначення поняття кримінально-процесуальної функції, указує на два важливі аспекти: кримінально-процесуальна функція невіддільна від її носія і не може розглядатися у відриві від нього; кримінально-процесуальна функція учасника процесу пов'язана із вирішенням завдань кримінального процесу [12, с. 39].

Т.З. Зінатуллін іманентними властивостями кримінально-процесуальних функцій вважає: це урегульована законом процесуальна діяльність; здійснюється вона учасниками кримінального процесу у особі суду та представників сторони обвинувачення та сторони захисту; спрямована на досягнення призначення кримінального процесу [13, с. 339].

В.С. Зеленецький вказує, що «без суб'єкта процесу не може бути й діяльності, а без діяльності, яка здійснюється суб'єктом в тому напрямку, який виражає його призначення і

є або завдання, які ставляться перед ним, процесуальний інтерес, який він переслідує, або його обов'язки; 4) у напрямі кримінально-процесуальної діяльності повинні виражатися призначення і роль суб'єкта кримінального процесу, його місце в ньому; 5) призначення і роль суб'єкта кримінального процесу повинні впливати із завдань кримінального процесу; 6) усі процесуальні функції носять правовий характер, який визначений нормами права і виражений у правовому статусі кожного з його учасників; 7) усі суб'єкти кримінально-процесуальних прав та обов'язків є носіями певних функцій; 8) кримінально-процесуальні функції повинні реалізовуватися на всіх стадіях кримінального судочинства, однак їх система та прояви на кожному конкретному етапі процесу можуть бути різними [15, с. 38-39].

Аналіз виділених ознак кримінальних функцій дозволяє стверджувати, що найбільшою підтримку у доктрині знайшли такі: кримінально-процесуальні функції закріплені у законі певними видами, напрямками процесуальної діяльності або знаходять у них свій прояв; кожна з них спрямована на реалізацію завдань кримінального судочинства, однак має і власні завдання [16, с. 5]; кримінально-процесуальні функції повинні розглядатися у зв'язку з носіями, тобто суб'єктами, які їх здійснюють, і є невіддільними від них; процесуальна функція здійснюється у передбачених законом процесуальних формах та передбаченими законом процесуальними засобами; напрями кримінально-процесуальної діяльності не співпадають і не поглинаються один одним; усі кримінально-процесуальні функції мають правову природу, визначаються нормами права й виражаються у відносно стійкому правовому статусі кожного з їх носіїв; поза здійсненням конкретних процесуальних обов'язків (як і прав) суб'єктів кримінального судочинства категорія «функція» залишається ідеальною лише поза її реальним втіленням у життя; реалізація пов'язана з усіма стадіями кримінального судочинства.

Але щодо деяких викладених ознак кримінально-процесуальних функцій можна висловити певні зауваження.

Так, указується, що кримінально-процесуальні функції виділяються з усієї процесуальної діяльності як основні, оскільки кожна з них безпосередньо пов'язана з реалізацією завдань кримінального судочинства [2, с. 21; 4, с. 29; 5, с. 158]; функцію характеризує не уся діяльність, а її основні напрями; основні напрями діяльності обов'язково повинні розглядатися у зв'язку з носіями, тобто суб'єктами, які їх здійснюють; між роллю та призначення учасників кримінального процесу та їх основними напрями діяльності є стійкий, взаємообумовлюючий зв'язок [11, с. 83]. Безумовно, найважливішими напрямками кримінально-процесуальної діяльності є основні кримінально-процесуальні функції, однак виділення вищевказаних ознак кримінально-процесуальної функції (із прив'язкою їх, по суті, лише

чаючи суб'єктів, що здійснюють допоміжні функції. Виділена Т.З. Зінатулліним ознака, що «здійснюється вона учасниками кримінального процесу у особі суду та представників сторони обвинувачення та сторони захисту» [13, с. 339] також, по суті, обмежує кримінально-процесуальні функції лише основними (обвинувачення, захисту та вирішення справи). Саме тому слід підтримати таку ознаку, що всі суб'єкти кримінально-процесуальних прав та обов'язків є носіями досліджуваних функцій [7, с. 51].

Для формулювання ознак кримінально-процесуальних функцій слід застосувати системний підхід до визначення сутності кримінально-процесуальних функцій, який дозволить врахувати **напрямок** кримінально-процесуальної діяльності (векторність функції), **зміст** цієї діяльності, її **форму, призначення та роль носія (носіїв)** кримінально-процесуальної функції. Тобто, формулюючи ознаки кримінально-процесуальних функцій, слід виходити із векторного, змістовного, суб'єктного та формального елементу, кожний із яких дозволяє виділити відповідні ознаки кримінально-процесуальних функцій.

Здійснювана кримінально-процесуальна функція або функції є **напрямами** кримінально-процесуальної діяльності, що дає можливість указати на векторний характер кримінально-процесуальних функцій. При цьому слід зазначити, що саме функція визначає характер кримінально-процесуальної діяльності. Напрямки кримінально-процесуальної діяльності характеризуються наявністю власних завдань, на досягнення яких спрямована діяльність суб'єктів відповідної функції. Але у цілому кримінально-процесуальні функції спрямовані на забезпечення реалізації завдань кримінального судочинства. Таким чином, ознакою кримінально-процесуальної функції є її діяльнісний характер; цілеспрямований характер; генеруючий характер, оскільки саме функція визначає характер кримінально-процесуальної діяльності.

Кримінально-процесуальна функція визначає права та обов'язки суб'єкта (суб'єктів) реалізації функції, які можна визнати **змістом** кримінально-процесуальної функції. Таким чином, ознакою кримінально-процесуальної функції є її генеруючий характер, оскільки саме функція визначає права та обов'язки суб'єкта (суб'єктів) реалізації функції.

До суб'єктного елементу кримінально-процесуальної функції слід віднести **призначення та роль носія або носіїв** кримінально-процесуальної функції. При цьому слід, як уявляється, із певною обережністю відноситися до пов'язування кримінально-процесуальної функції із спеціальним призначенням конкретних суб'єктів процесу, оскільки це виключає можливість багатосуб'єктності функції та множинності функцій одного суб'єкта. Таким чином, ознакою кримінально-процесуальної функції є її невіддільність від її носія — суб'єкта кримінального процесу; можливість здійснення суб'єктом декількох кримінально-процесуальних функцій; можливість здійснення однієї функції декількома

Висновки. Таким чином, ознаками кримінально-процесуальних функцій є: її діяльнiсний характер; цілеспрямований характер; генеруючий характер (визначення характеру кримінально-процесуальної діяльності) - векторність функції; генеруючий характер (визначення прав та обов'язків суб'єкта (суб'єктів) реалізації функції) — зміст функції; невіддільність від її носія — суб'єкта кримінального процесу; можливість здійснення суб'єктом декількох кримінально-процесуальних функцій; можливість здійснення однієї функції декількома суб'єктами; наділення суб'єкта процесуальною компетенцією або процесуальним статусом для реалізації функції — суб'єктний елемент функції; правовий характер; наявність процесуальних засобів її реалізації — форма реалізації функції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Альперт С.А. Субъекты уголовного процесса / Альперт С.А. — Х., 1997. — 61 с.
2. Кримінальний процес : підручник / за ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. — Х. : Право, 2010. — 608 с.
3. Кримінальний процес України / За ред. Ю.М. Грошевого та В.М. Хотенця. — Х: Право, 2000. — 496 с.
4. Назаров В.В., Омеляненко Г.М. Кримінальний процес України: навчальний посібник. — К.: Атіка, 2008. — 584 с.
5. Мартиненко Д.Є. Функції суб'єктів кримінально-процесуального провадження / Д.Є. Мартиненко / Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. — 2008. — №1. — С. 157-165.
6. Якуб М.Л. О понятии процессуальной функции в советском уголовном судопроизводстве / М.Л. Якуб // Правоведение. — 1973. — № 5. — С. 83 — 89.
7. Элькинд П.С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве / Элькинд П.С. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. — 143 с.
8. Шпилёв В.Н. Участники уголовного процесса / Шпилёв В.Н. — Минск: Изд-во БГУ, 1970. — 176 с.
9. Скрипіна Ю.В. Слідчий суддя в системі кримінально-процесуальної діяльності (порівняльно-правове дослідження) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Скрипіна Юлія Валеріївна. — Х., 2008. — 219 с.
10. Даев В.Г. Процессуальные функции и принцип состязательности в уголовном судопроизводстве / В.Г. Даев // Правоведение. — 1974. — №1. — С. 64 - 73.
11. Каменобродский С.Л. Сущность уголовно-процессуальных функций / С.Л. Каменобродский // Закон и право. — 2008. — №12. — С. 82 - 83.
12. Романов С.В. Понятие, система и взаимодействие процессуальных функций в российском уголовном судопроизводстве: дис... кандидата юридических наук: 12.00